

Дата: 31.01.2023

Урок 17-18

Тема. Проблема вибору людини в межовій ситуації та особистої відповідальності за цей вибір.

Мета: - формувати ключові компетентності:

- уміння вчитися – стимулювати учнів до самостійного здобуття знань;
 - загальнокультурну – дотримуватися норм мовленнєвої культури; розвивати логічне й образне мислення, культуру спілкування;
 - соціальну – розвивати вміння працювати в колективі;
 - інформаційну – формувати бажання й уміння орієнтуватися в інформаційному просторі;
 - комунікативну – формувати мету власної діяльності та організовуватися для спільної пошуково-дослідницької діяльності;
- формувати предметні компетентності й компетенції шляхом виконання навчально-пізнавальних і практично-зорієнтованих завдань відповідно до змістових ліній.

"Чума" - це книга про тих, хто не підкорився,
а не про тих, хто здався,
книга про сенс існування,
яке відшукувало серед безглузлого існуючого.
С. Величковський

Матеріали до уроку:

“Межова ситуація” – це зупинена мить у житті людини, ситуація, коли втрачають сенс старі відповіді на запитання: Що я можу знати, у що я можу вірити, що мені робити? Адже такі відповіді мають сенс, коли ми віримо, що в житті є своя логіка і нам є на що сподіватися. Але щойно ми опинилися викинутими з нього, як довідуємося, що все в цьому світі вирішується без нашої участі.

Викладач. Так от, перед нами роман «Чума». Межова ситуація: у місто Оран приходить страхітлива хвороба чума (у переносному значенні автор має на увазі і фашизм— і взагалі будь-яке лихо). По місту розносять інфекцію пацюки, які конають у муках. Так само, як і пацюки, умирають сотні людей, які заразилися бацилами чуми. Тривають протиепідемічні заходи, мертвих ховають вже у братських могилах, а міські трамваї стають засобом для перевезення трупів. Звичайно, це жахливі картини. Але набагато жахливішим виявляється те, що городяни, узяті в облогу карантинними постами, внутрішньо змінюються. У них з’являється якась дивна байдужість до долі навіть близьких людей, вони прагнуть якомога гучніше розважатися, ніби це спроможне відігнати хворобу. Камю вирішує питання остаточно й однозначно: чума вражає не тільки тіло, але й душу. Чума є станом мислення, яке замкнулося на собі самому. Звертаючись до зображення чуми як

загальнолюдської катастрофи, Камю створює колективний портрет оранців, деталізуючи його конкретними образами-типами, такими як Ріє, Коттар, Панлю, Рамбер, Гран, Тарру та інші. А.Камю цікавить як поведуться люди в екстремальній ситуації, «межові»: між життям і смертю, добром і злом, жертвою і катом.

Отже, на цьому уроці, аналізуючи сторінки роману «Чума», простежимо, як герої вирішують проблему вибору в «межовій ситуації», розглянемо персоніфікацію різних можливостей морального вибору в образах основних персонажів.

Бернара Ріє.

Учень. «На вигляд років тридцяти п'яти. Зріст середній. Плечистий. Обличчя майже квадратне. Очі темні, погляд прямий, вилиці випнуті. Ніс великий, правильної форми. Волосся темне, стрижеється дуже коротко. Рот різко окреслений, губи повні, майже завжди стиснені. Скидається чимось на сицилійського селянина — такий самий засмаглий, із синясто-чорною щетиною і до того ж завжди ходить у темному, а втім, це йому пасує».

Бернар Ріє. Я народився і виріс в родині робітників, тому отримання медичної освіти для мене серйозний, важливий, багато значущий результат. Я завжди дбайливо виконую свій лікарський обов'язок, ніколи не зважаю на соціальний статус хворого. Абсолютно безкомпромісно ставлюся до лиха, яке охопило наше місто. «Потрібно бути безумцем, сліпим чи негідником, щоб примиритися із чумою». Переді мною не стоїть питання: боротися чи ні; я прекрасно розумію власну обмеженість і всю безперспективність боротьби з чумою, і незважаючи на це без будь-яких вагань я включився у цю боротьбу і боровся до кінця. У виконанні своїх обов'язків не бачу нічого героїчного. «У всій цій історії мова йде не про героїзм... Мова йде про чесність... У моєму випадку вона полягає в тому, щоб займатися моїм ремеслом»; «Я не знаю, що мене чекає, що буде по всьому цьому. Зараз є хворі, і треба їх лікувати. Роздумувати вони будуть потім, і я з ними також. Але найпильніша справа — лікувати їх. Я бороню їх як умію, та й усе».

Я розумію, що чуму не здолати, як не здолати і абсурдності світу, але сенс власного буття і буття кожної людини вбачаю у тому, щоб не зламатися перед тиском безглуздя, не скоритись йому, спільними зусиллями протистояти, і хоча б у цій ідеї людської солідарності віднайти сенс, який виправдає особисте існування кожного.

Учень. Образ лікаря став одним із центральних у творі. В романі він виступив як один з «літописців» – розповідачів, очима якого ми бачимо змальовані у творі події. Доктор Ріє у такій ось межовій ситуації починає більше думати не про себе, а про людей, про все місто. Чума мало що змінює в думках і способі життя Бернара — він як завше обходить хворих, страждає, коли помирають пацієнти. Лікар стійко й послідовно організовує лікарні, налагоджує карантин, керує санітарними дружинами. Він це робить, бо не може інакше.

Бернар Ріє – здатний і на самопожертву. Він дуже скромний, його дратують похвали на свою адресу в пресі, по радіо.

Автор звеличує щоденну, виснажливу, непоказну, негероїчну, скоріше, буденну боротьбу лікаря із чумою. Але в цій щоденній праці — боротьбі за кожну людину — справжній трагічний стоїцизм та героїзм.

Жан Тарру.

Учень. «Досить молодий чоловік, обважнілий, з масивним, але худим лицем під ostrішками густих брів». «Життерадісний, з незмінною усмішкою на устах, він, здавалось, був душею всіх доступних розваг, але аж ніяк не їхнім невільником».

Жан Тарру. «Я не належу до розряду неспокійних, навпаки, вступив у життя, як випадає юнакам. Усе мені давалося, наука сама йшла в голову, мені легко велося з жінками, і, якщо я й мав якісь клопоти, то вони швидко минали». «Батько мій був помічником прокурора, тобто посідав неабияке становище. Однак він тим не величався, на вдачу був добра душа. Моя мати була проста й скромна, я її любив і люблю, але волю про неї мовчати». Але одного разу мені довелося бути присутнім на засіданні суду, де батько вимагав смертного вироку для молодого чоловіка. Я побачив переляк підсудного, відчув крижаний подих смерті, і світ відразу змінився в моїх очах. «В вісімнадцять років, я, вирісши в достатку, спізнав бідність. Чого тільки я не перепробував, аби заробити собі на прожиття. І уявіть, мені повелося не найгірше. Але єдине, що мене цікавило, - це смертні вироки. Мені хотілося оплатити рахунок того рудого сича. Я став політикувати. Просто я не хотів бути зачумленим, та й годі. Я думав, що те саме суспільство, де я живу, ґрунтується на смертних присудах і, борючись проти нього, я отже, борюся з убивством. ... не було в Європі такої країни, де б я не брав участі в боротьбі».

«Відтоді я не змінився. Уже давно мені соромно, до болю соромно, що і я, хоча б непрямо, хоч і з найкращих спонук, теж був убивцею». «Ось чому, до речі, ця пошесть нічого нового мені не відкрила, хіба одне – треба боротися проти неї пліч-о-пліч з вами. Мені достеменно відомо, що кожен носить її, чуму, в собі, бо не існує такої людини на світі, якої б вона не торкнулася. І тому треба безупинно стежити за собою, щоб, випадково забувшись, не дихнути в обличчя іншого і не передати йому зарази».

Учень. Жан Тарру – це також один з провідних персонажів роману і також герой-ідеолог і літописець чуми; один із найцікавіших і суперечливих образів роману. Мужній життєлюб, людина з почуттям внутрішньої свободи і власної гідності, неординарна особистість, Тарру усе життя розривався між моральністю і політичною боротьбою. Сповідуючись доктору Ріє, Тарру каже, що ще з 17 років він теж «зачумлений», заражений протиріччями світу, готовий вбити людину, виправдовуючи при цьому себе. У певний момент він усвідомлює, що і представники влади, і борці за свободу людства (революціонери) є мимовільними убивцями «живих людей».

Для нього чума – це не просто епідемія, локальне лихо, а символ людського буття взагалі. Герой став на боротьбу з чумою, організувавши в

місті санітарні дружини. Впродовж майже всього роману постать Тарру залишала дещо загадковою і непевною, хоча саме він ініціював рішучі заходи, спрямовані на боротьбу з чумою. І лише, практично, в самому кінці роману розповів історію свого життя, яка пояснила його поведінку і характеризувала його світогляд.

Раймон Рамбер.

Учень. «Низький, у спортивному одязі, широкоплечий, з рішучим виглядом та ясними розумними очима, він здавався людиною самовпевненою».

Раймон Рамбер. Я – паризький журналіст, приїхав до Орана, щоб написати репортаж про санітарний стан міста і, можна сказати, випадково потрапив до карантину, викликаного епідемією. Першою думкою було «вибратися будь-що, вибратися із цих чужих стін, із цієї пастки, поставленої долею», бо у Парижі чекає кохана жінка, і заради щастя з нею я готовий був знехтувати тією спільною справою боротьби проти чуми, до якої закликав Ріє. Коли ж у мене усе-таки знайшлась можливість вибратися з міста, я вирішив відмовитися від наміру втекти й приєднався до роботи санітарних дружин, бо «соромно бути щасливому одному». «Я колись думав, що чужий у цьому місті і що мені у вас нічого робити. Але тепер, коли я бачив те, що бачив, я відчуваю, що я теж тутешній, хочу я того чи не хочу. Ця історія стосується однаково нас усіх».

Учень. Рамбера не можна назвати боягузом. З його слів дізнаємося, що він у складі інтернаціональних бригад брав участь у війні з фашистами в Іспанії. Думки про втечу появились в нього не від страху. До втечі його спонукало кохання, яке він вважав найбільшою цінністю у житті.

Моральна позиція Рамбера виявилася співзвучною поглядам Ріє та Тарру, але, на відміну від них, він прийшов до розуміння необхідності співчуття і солідарності не відразу, а в процесі важких моральних коливань і роздумів.

Священник Панлю.

Отець Панлю. Свій острівець світла в душі мені допомагає зберегти віра, віра в Бога. Моїх братів і сестер спостигла біда, ми всі опинилися під стінами лиховісної чуми. За що так немилосердно карає Бог людей? Звісно, за їх зло, за те, що люди втратили віру в Бога. Іноді Всевишній посилає жорстокі випробування для людини у вигляді хвороб, бід. Це – сигнал тривоги.

Він свідчить про те, що пора схаменутися, пора відродити в собі духовні цінності. Та, щоб «очиститись» від скверни, треба пройти через страждання. Ось і спостигла біда моїх братів, вони самі її на себе накликали. Людина повинна відповісти за скоєне зло. Але хочу, щоб ви зрозуміли, братове мої: саме зло є складовою частиною добра. Тому саме добрий янгол передає спис злomu, аби той покарав грішних. Я, як людина віруюча, не відмовляюся працювати в лікарні. Я буду лікувати хворих словом Божим. Біль, страждання – це теж благо. І з вірою в Бога я йду в лазарети.

Учень. Учений-єзуїт отець Панлю – герой-ідеолог – посів у романі особливе місце. Він постає не просто служителем церкви, а й утіленням

християнського світорозуміння. Для нього Творець воістину всевидящий та всеблагий, і, якщо він допустив чумну біду, то на те була Його воля. Теза про абсурдність світу для отця Панлю принципово неприйнятна. Тому чуму, як джерело безладдя, священик у перших своїх проповідях співвідносив з карою Божою, що її насилало небо на грішників. Смерть безневинної дитини ставить під сумнів усю теологічну премудрість отця Панлю. Його друга промова милосердніша та людяніша, він майже дійшов до ересі, характеризуючи масштаби зла, принесеного чумою. Але разом з тим не може відректися від своєї фанатичної віри. Священик долучається до боротьби з епідемією, самовіддано виконує найнебезпечніші доручення. Коли в самого Панлю з'являються ознаки зараження чумою, він відмовляється від лікування й гине.

Жозеф Гран.

Учень. «Вузькоплечий, сухорлявий, довгий з тонкими руками й ногами, прокуреними жовтими вусами, він здавався старшим як на свої п'ятдесят років. В роті ще збереглося кілька нижніх зубів, зате верхні геть повипадали».

Жозеф Гран. Я - службовець мерії... ой, боюся, що це звучить навіть якось занадто... Відверто кажучи, через відсутність коштів я не отримав диплома, який би засвідчував мою освіту. Коли мені запропонували роботу службовця з низькою платнею, погодився, бо не міг відмовити. З тих пір упродовж двадцяти двох років у моєму житті майже нічого не змінилося. Через бідність мене залишила дружина, але сподіваюся повернути свою Жанну. Я хочу написати роман... та мені завжди було важко знаходити потрібні слова. Я можу «якось зводити кінці з кінцями завдяки тому, що навчився узгоджувати свої потреби зі своїми коштами. Люблю своїх небожів і сестру... й досі на згадку про батьків, померлих тоді, як я був малий, мене бере живий жаль; над усе люблю один дзвін у нашому кварталі – щодня рівно о п'ятій годині він бамкає якось особливо приємно».

Учень. Цікавим прикладом протесту проти епідемії абсурду і зла є Жозеф Гран – дрібний службовець мерії. У ньому знайшли втілення дві важливі для Камю теми – творчості і любові, хоча і в дещо абсурдному втіленні. Він – людина безбарвна і навіть дивакувата. Грана постійно переслідують невдачі, він до них уже звик. Він, коли це потрібно, береться до справи: «Чума тут, треба захищатися». Гран добровільно береться вести статистику епідемії і старанно виконує цю нескладну справу, розглядає її як закономірне продовження своєї повсякденної, рутинної роботи. І як не дивно, «Гран навіть більшою мірою, ніж Ріє, чи, скажімо, Тарру, утілював ту спокійну мудрість, що надихала дружини в їхній праці»; «Гран — і справді особа не геройська — став у ці дні ніби адміністративним серцем дружини». Він знайшов у собі сили чинити потужний опір чумі, подолавши хворобу і виживши, незважаючи на те, що за всіма ознаками повинен був померти саме він, а не здоровані Тарру і Панлю.

Позаштатний працівник мерії Гран уособлює образ «маленької людини» — дивакувати, але чесної, що самовіддано виконує свою справу.

Коттар.

Учень. «Низькорослий товстунчик».

Коттар — Я не знаю, що ви від мене хочете почути, і чому, власне, я повинен вам щось про себе розказувати... Я ще до епідемії чуми спізнав цей стан зачумленості, відчуваючи себе відчуженим у суспільстві, а тепер радію, що пошесть, яка охопила місто, немовби вирівняла мене з іншими мешканцями Орана. Саме з цих причин чума для мене – не загроза, а швидше – союзниця. «... Мені чума якраз вигідна». Під час епідемії я розбагатів, знаєте «більший завжди меншого з'їдає». «...Відколи в нас чума, мені якось вільніше стало». «То з якої б це речі я помагав людям, які з нею борються?»

Учень. Контрабандист Коттар поділяв тезу про абсурдність світу, але, на відміну від інших, наслідки цього, активізованого чумою, суспільного хаосу його цілком влаштовували, оскільки виправдовували його діяльність і практично і теоретично. Чоловіка самотнього і водночас нужденного своєю самотністю чума обернула на спільника. Герой – співучасник усього, що підмічав: забобонів, недозволених страхів, болісної вразливості розтривожених душ. Коттар розумів, що повага і зацікавленість, яку виявили до його особи Ріс, Тарру, Рамбер або інші мешканці Орана, яких він забезпечив контрабандними товарами, тимчасова і зумовлена лише станом їхньої спільної зачумленості.

З цих причин (персональної зачумленості у світі, який прагнув позбавитися чуми) намагався позбавити себе життя на початку роману і з відчаю відкривав вогонь по перехожих, які в кінці роману раділи позбавленню міста від чуми. Отже, цей персонаж уособлює світ асоціальності, злочинності, бездуховності.

Персонажі	Порушені проблеми
Бернар Ріс	Як жити в абсурдному світі, де панують хаос і зло? Що робити, щоб зберегти у собі людину? Чи можна остаточно перемогти «чуму»? Чи варто боротися з чумою, якщо бацила ніколи не вмирає? Чи має сенс боротьба без шансів на остаточної перемогу?
Жан Тарру	Як виконати християнську заповідь «Не убий!»? Як «не бути нічийим ворогом»? Чи можна «стати святим без бога»? Проблема відповідальності.
Жозеф Гран	Проблема «маленької людини». Проблема взаємовідносин життя та творчості.
Раймон Рамбер	Чи можна «бути щасливим одному»? Чи можна бути «стороннім» у цьому світі?
Отець Панлю	Віра в людину або віра в Бога? Боротися зі злом чи покласти на Божу волю?
Коттар	Чи можна наживатися на горі і смерті інших? Як існувати в єдності з іншими?

Оранці	Взаємини влади і людської спільноти. Проблема самотності людини серед людей.
Всі персонажі	Проблема вибору людини у «межовій ситуації».

Викладач. Отже, ми познайомились із героями твору. Дійсно, ці люди – різні за характерами, професією, поведінкою, але було те єдине, що об'єднувало їх, згуртовувало, ріднило. Це бажання побороти зло, хворобу, це – нестримний опір чумі. Так, світ безглуздий, подолати чуму неможливо (бо вона як прийшла в місто, так само й відійшла, і не вакцина тут допомогла, а невідомо що), але людина має боротися. Це необхідно хоча б для того, щоб зменшити страждання людей, виявити своє людське милосердя один до одного. І якщо кожна людина буде чесно виконувати свою справу, тоді й світ може стати кращим, і тоді, можливо, цей світ не буде «ворожим і незрозумілим».

Радість перемоги над злом, над хворобою, над безсиллям — це радість справжньої перемоги! Заради цього варто жити!

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку